

Experience and Ukrainian Perspectives: Library on Educational Policy: Collective Monograph] K.: «K.I.S.», 112.

7. Spenser L. (2005) Kompetensyy na rabote ; per. s anhl. [Competencies at work] M. : HIPPO, 384.

8. Moiseiuk N. Ye. (2007) Pedagogika. Navchalnyi posibnyk. 5-e vydannia, dopovnene i pereroblene [Pedagogy. Tutorial]. K.: [b. v.], 656.

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ПРОЕКТНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

К. В. Нагорная

Аннотация: В статье исследованы и проанализированы сущность понятия «компетенция», «проектная компетентность». Доказана ее необходимость в профессиональной деятельности специалистов социологического профиля. Указано, что это способность личности самостоятельно использовать свои знания, внутренние убеждения для создания проектов, то есть инновационной формы помощи.

Ключевые слова: сущность, компетентность, компетенция, проектная компетентность.

ESSENCE AND CONTENT OF PROJECT COMPETENCY OF SOCIAL PROFILE PROFESSIONALS

K.V. Nagorna

Abstract. The essence of the concept "competence", "design competence" is investigated and analyzed in the article. It is proved its necessity in the professional activity of specialists of sociological profile. It is indicated that this is the ability of an individual to independently use his knowledge, internal beliefs for the creation of projects, that is, an innovative form of assistance.

Keywords: essence, competence, competence, design competence.

УДК 378.096+347.918

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ «МІЖНАРОДНЕ КОМЕРЦІЙНЕ ПРАВО І ВИРІШЕННЯ СПОРІВ» В ШКОЛІ ПРАВА УНІВЕРСИТЕТУ БЕДФОРДШИР

О.О. НАГОРНА, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри мовознавства

Хмельницький університет управління та права, Україна

E-mail: olha-nahorna@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена аналізу стану магістерської підготовки майбутніх фахівців з міжнародного арбітражу в школі права університету Бедфордшир (Велика Британія). Основними перевагами аналізованої програми є практичний підхід, ґрунтовна правова теоретична підготовка, проблемно-орієнтоване навчання, розвиток критичного мислення, інтелектуальних та дослідницьких навичок студентів. Автор статті наголошує на міжкультурному та міжнародному характері аналізованої програми, що допомагає студентам розглядати юридичні аспекти бізнесу у глобальній площині. Встановлено, що організаційно-педагогічні основи професійної підготовки фахівців міжнародного арбітражу в умовах магістратури «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів» в школі права університету Бедфордшир забезпечують необхідне теоретичне, практичне та наукове підґрунтя для побудови успішної кар'єри у сфері арбітражу зокрема.

Ключові слова: професійна підготовка, магістерська програма, міжнародний арбітраж, школа права, університету Бедфордшир.

Актуальність. Загальний контекст глобалізаційних процесів у світі зумовлює

необхідність пошуку інноваційних підходів до розв'язання різноманітних спірних питань, які виникають у сфері міжнародного бізнесу. Сьогодні досить стрімко зростає роль альтернативних способів вирішення спорів, які володіють низкою переваг у порівнянні з традиційним судовим розглядом, серед яких арбітраж вважається найефективнішим методом для врегулювання комерційних суперечок. З популяризацією цього інструменту для вирішення міжнародних спорів (комерційних, інвестиційних, енергетичних, будівельних тощо) постає необхідність у фахівцях, які здатні вести арбітражну практику на міжнародному рівні. Зарубіжні школи права активно пропонують якісну професійну підготовку в рамках магістерських програм для усіх бажаючих пов'язати свою діяльність з міжнародним арбітражем. Особливим авторитетом у цій сфері користується Велика Британія, бо протягом років ця країна накопичила значний досвід з надання таких освітніх послуг, який варто досліджувати та певним чином запозичувати.

Аналіз останніх досліджень. Зарубіжні та вітчизняні науковці присвячували свої розвідки важливим проблемам, які стосуються правового регулювання арбітражу [1; 2], обґрунтуванню ролі арбітражу як форми здійснення правосуддя [5], застосування арбітражу в економічній та публічній сферах [3], значення міжкультурної комунікації в арбітражній процедурі, ролі арбітражу у процесі демократизації суспільства [4] тощо.

Мета статті. Основною метою статті є аналіз стану магістерської підготовки майбутніх фахівців з міжнародного арбітражу в школі права університету Бедфордшир в розрізі дослідження стану професійної підготовки арбітражних юристів в університетах Великої Британії.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи, зокрема аналіз та синтез, узагальнення, аналогія.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналізуючи стан магістерської підготовки майбутніх фахівців з міжнародного арбітражу в університетах Великої Британії було виявлено, що школа права університету Бедфордшир (англ. *University of Bedfordshire School of Law*) пропонує магістерську програму з міжнародного комерційного права і вирішення спорів (англ. *International Commercial and Dispute Resolution Law*), в рамках якої особливе місце посідає вивчення альтернативних способів вирішення спорів і, зокрема, арбітражу [6].

Магістерська програма з міжнародного комерційного права і вирішення спорів в школі права університету Бедфордшир призначена для особистого розвитку юристів, які цікавляться походженням державних і приватних міжнародних конфліктів і спорів; причинами транскордонних і муніципальних комерційних конфліктів і спорів; способами їх попередження, управління та вирішення. Ця програма сприяє поглибленому вивченню процедурних та теоретичних питань у цій галузі, де особливий акцент робиться на регулюванні індивідуальної, корпоративної та публічної поведінки в контексті міжнародних і комерційних конфліктів і суперечок, включаючи актуальність таких питань, як визначення відповідних судів і трибуналів [там само].

Загальна освітня мета магістерської програми [6] : надати можливість студентам отримати критичне розуміння взаємодії між комерційним середовищем та нормативно-правовою базою, яка регулює діяльність міжнародних корпорацій, застосовувати теорію права до міжнародних комерційних угод та розвинути уміння застосовувати механізми для врегулювання міжнародних спорів; розвинути професійні навички та професійні цінності, необхідні для реалізації теоретичних знань на практиці; розвинути дослідницькі навички для юридичного обґрунтування, аналізу, незалежного дослідницького судження. Це дозволить застосувати теоретичні концепції до низки комерційних сценаріїв і забезпечити ефективну оцінку їх вирішення.

Для вступу в магістратуру необхідно: ступень бакалавра або подвійний диплом з середнім балом (2.2), досвід роботи може компенсувати певні недоліки в успішності, тим самим доводячи приймальній комісії відповідність кандидата вимогам програми. Абітурієнти, у яких англійська мова є іноземною, повинні скласти IELTS з такими балами: розмова мова та письмо – 6.5 або більше, читання та слухання – 6.0 або більше [6].

Слід зауважити, що викладачі програми тісно співпрацюють з приймальною комісією, тому можуть розглядати нестандартні заявки на спеціальних засіданнях.

Студенти, які зараховуються на програму, обов'язково проходять увідний курс з метою

ознайомлення з основними особливостями навчальної, організаційної та виховної діяльності як на рівні юридичного факультету, так і на університетському рівні. Протягом всього курсу, студенти мають доступ до академічної консультативної служби в рамках факультету, а також можуть скористатися послугами, що надаються університетом, наприклад, студентських консультантів та студентського союзу.

Аналізована програма заснована на практичному підході, орієнтованому на клієнта, в основі якої лежить ґрунтовна правова теоретична підготовка, тому проблемно-орієнтоване навчання відіграє тут ключову роль, зокрема завдання семінарських занять часто будуються на ситуаціях реального життя з метою вирішення конкретної юридичної проблеми.

Очевидною перевагою магістерської програми з міжнародного комерційного права і вирішення спорів в школі права університету Бедфордшир є викладацький склад, який налічує високопрофесійних фахівців з великим практичним досвідом роботи. Відмітною ознакою програми є також можливість вивчення такого курсу як міжнародне повітряне право, яке на сьогодні вважається досить специфічною галуззю і тому викладається лише у небагатьох університетах Великої Британії. Нижче надається список навчальних курсів [6], які пропонуються слухачам магістерської програми «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів» в школі права університету Бедфордшир (див. табл. 1)

Таблиця 1. Навчальний план магістерської програми «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів» в школі права університету Бедфордшир

Код курсу	Рівень	Кредити	Назва курсу	Обов'язковий чи вибірковий
LAW026-6	7	30	Міжнародний комерційний арбітраж / <i>International Commercial Arbitration</i>	О
LAW011-6	7	15	Судовий розгляд міжнародних комерційних справ / <i>International Commercial Litigation</i>	О
LAW022-6	7	15	Передові методи юридичних досліджень / <i>Advanced Legal Research Methods</i>	О
LAW034-6	7	15	Міжнародний бізнес і корпоративна соціальна відповідальність / <i>International Business and Corporate Social Responsibility</i>	О
LAW037-6	7	60	Магістерська дисертація – Міжнародне комерційне право та вирішення спорів / <i>Dissertation – International Commercial & Dispute Resolution Law</i>	О
LAW033-6	7	15	Закон ЄС про вільну торгівлю та основні свободи / <i>EU Free Trade Law and Fundamental Freedoms</i>	В
LAW030-6	7	15	Арбітраж за інвестиційним договором / <i>Investment Treaty Arbitration</i>	В
LAW013-6	7	15	Міжнародне повітряне право / <i>International Aviation Law</i>	В
LAW038-6	7	15	Міжнародне трудове право / <i>International Employment Law</i>	В
LAW036-6	7	15	Ісламське торгове право / <i>Islamic Commercial Law</i>	В
LAW027-6	7	15	Актуальні правові питання на міжнародній бізнес-арені / <i>Current Legal issues in the International Business Arena</i>	В

Професійне становлення, практичний досвід та розвиток інтелектуальних навичок можуть бути досягнуті, перш за все, шляхом виконання проблемних завдань та самостійного навчання.

Навчальна діяльність включає в себе аналіз фактичних проблем і застосування відповідних правових норм і процесів з метою виявлення відповідних рішень. Проблемне навчання розвиває здатність мислити систематично і концептуально, аналізувати і синтезувати матеріал з метою аргументації та можливості розрізнення різних проблем для поступового їх вирішення.

Студенти вивчають низку спеціалізованих обов'язкових курсів, які доповнюються вибірковими дисциплінами. Ця академічна структура дозволяє поглиблювати знання студентів у різних предметних областях, що досягається за рахунок начитки лекцій та вивчення складних питань під час семінарів. Семінари організовуються таким чином, щоб надавати можливість студентам брати участь в інформованому, критичному обговоренні юридичного / етичного питання або академічних аргументів. Формат семінару спонукає кидати виклик одногрупникам чи/та викладачу для того, щоб уможливити інше сприйняття чи інтерпретацію питань, що розглядаються [6].

Специфікою магістерської програми є не лише забезпечення міждисциплінарного, але й міжкультурного підходу з проникненням у сутність різних правових культур. Це дозволяє стверджувати, що магістерська програма з міжнародного комерційного права і вирішення спорів у школі права університету Бедфордшир має міжнародний характер і допомагає розміщувати юридичні аспекти бізнесу у максимально широкій площині [6].

Написання незалежного дослідницького проекту дає можливість розвинути здатність мислити системно і концептуально, вибудовувати стійкі обґрунтовані висновки, аналізувати, узагальнювати і критикувати правові ідеї. Власне підготовка та написання магістерської роботи залучає студента до наукової діяльності, дозволяючи вивчати існуючі предметні дослідження з обраної тематики та продукувати власні інноваційні концепції та підходи.

Навчання також спрямоване на набуття та розвиток *навичок* та умінь публічного виступу, *ораторських* якостей під час групових дискусій та презентацій.

Як уже зазначалось, організація навчальної діяльності в магістратурі передбачає поглиблене самостійне вивчення з використанням першоджерел. Студенти можуть повною мірою використовувати бібліотечні матеріали з усього світу, доступні не лише в університеті, але і в тих університетських бібліотеках, які беруть участь у програмі Співки коледжів, національних та університетських бібліотек (англ. *Society of College, National and University Libraries / SCONUL*). Крім того є можливість доступу до основних джерел з електронних баз даних, приміром WestLaw і JSTOR [6].

Важливо пам'ятати, що ефективно спланована самостійна робота сприяє успішному навчанню студента, надає можливість продемонструвати самостійність і оригінальність у вирішенні проблем, автономність при плануванні та реалізації завдань.

Робота над розвитком дослідницьких навичок, навичок роботи з бібліографічними та/або електронними ресурсами, навичок роботи з інформаційними технологіями, вивчення певних аспектів правової грамотності, академічного письма здійснюється в рамках курсу «Передові методи юридичних досліджень». Під час цього курсу увага також звертається і на досягненні компетентності в таких сферах, як планування проектів [6].

Протягом усього процесу планування, дослідження і написання магістерської дисертації, передбачається тісна співпраця студента з науковим керівником.

Мінливий характер права, різноманітність методів навчання і оцінювання, які використовуються в рамках магістерської програми, вимагають від студентів клопіткої роботи, адаптативних можливостей, гнучкості, здатності до самоконтролю, умінь працювати самостійно та у колективі.

Оцінювання навчальної діяльності студентів, які навчаються в магістратурі «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів», було ретельно розроблено для забезпечення максимальної участі в процесі навчання. Основну увагу було приділено практичному навчанню та розвитку критичного мислення, тобто «інтелектуальній практиці». Було запропоновано ввести різні форми оцінювання, приміром підготовка усних презентацій, есе, вирішення проблемних питань. Більшість курсів передбачають дві оцінки, які призначені для виявлення як широти, так і глибини знань предмета (від «А» – відмінно до «F» – незадовільно). Наприклад, при вивченні одного курсу широту знань і можливість аналітичного мислення найкраще перевірити за допомогою презентації. На відміну від цього, глибина знань найкраще може бути перевірена за допомогою письмового есе або участю в семінарі. В цілому, бал оцінює роботу студента та

рівень його успішності у напрямі досягнення завдань курсу. Написання курсових робіт дозволяють отримати детальні коментарі від викладача з рекомендаціями щодо покращення якості роботи в майбутньому [6].

Всі оцінки фіксуються у письмовому вигляді та перевіряються адміністрацією університету. Викладачі курсів дотримуються основних університетських положень про можливості дозвач, перезвач з урахуванням пом'якшуючих обставин. Слід зазначити, що терміни подання є доволі обмеженими і їх необхідно дотримуватись [там само].

Після закінчення магістерської програми «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів» в школі права університету Бедфордшир випускники отримують можливість професійного становлення в державних та міжнародних юридичних фірмах, міжнародних фінансових організаціях, неурядових організаціях, в організаціях з вирішення спорів, приміром: Міжнародна торгова палата (Париж), Лондонський міжнародний арбітражний суд (Лондон), Постійна палата третейського суду (Нідерланди) тощо.

Висновки. Аналізуючи магістерську програму «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів» в школі права університету Бедфордшир (Велика Британія) було доведено, що ця програма сприяє поглибленому вивченню процедурних та теоретичних питань у цій галузі, де особливий акцент робиться на регулюванні індивідуальної, корпоративної та публічної поведінки в контексті міжнародних комерційних спорів. Основними перевагами аналізованої програми є практичний підхід, ґрунтовна правова теоретична підготовка, проблемно-орієнтоване навчання, розвиток критичного мислення, інтелектуальних та дослідницьких навичок студентів. Потужний викладацький склад сприяє реалізації основних завдань магістерської програми. Навчальний план складається з обов'язкових та вибіркових курсів, що надає можливість майбутнім фахівцям у галузі міжнародного арбітражу самостійно визначити вектор їх майбутньої професійної діяльності. Наголошується міждисциплінарний, міжкультурний та міжнародний характер аналізованої програми, що допомагає студентам розглядати юридичні аспекти бізнесу у глобальній площині. Особливу увагу керівництво магістерської програми «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів» приділяє оцінюванню навчальної діяльності студентів, щоб стимулювати їх максимальну участь в процесі навчання. Встановлено, що організаційно-педагогічні основи професійної підготовки фахівців міжнародного арбітражу в умовах магістратури «Міжнародне комерційне право і вирішення спорів» в школі права університету Бедфордшир забезпечують необхідне теоретичне, практичне та наукове підґрунтя для побудови успішної кар'єри у сфері арбітражу зокрема.

Список використаних джерел

1. Притика Ю. Деякі аспекти поняття міжнародного комерційного арбітражу і його застосування. *Право України*. 1995. № 5. С. 36-39.
2. Торґашин О. М. Рішення міжнародного комерційного арбітражу: тлумачення, ознаки, види. *Правове регулювання економіки*. 2005. №5. С. 212-217.
3. Цірат Г. А. Міжнародний комерційний арбітраж: навч. посіб. К. : Істина, 2002. 304 с.
4. Dixon W. Democracy and the peaceful settlement of international conflict. *American Political Science Review*. 1994. Vol. 88, No. 1. P. 14–82.
5. Lookofsky J. M. Transnational Litigation and Commercial Arbitration : A Comparative Analysis of American, European and International Law. N.Y. : Transnational Juris Publications, Inc., Ardsley-on-Hudson, 1992. 782 p.
6. University of Bedfordshire. URL:
https://bapps.beds.ac.uk/sites/studentcourseinfo/Shared%20Documents/BS_CIF_LMCDRAAF+LMCDFAAF_1819.pdf (Last accessed: 02.11.2018).

References

1. Prytyka Ju. Deiaki aspekty poniattia mizhnarodnoho komertsiiinoho arbitrazhu i yoho zastosuvannia. *Pravo Ukrainy*. 1995. № 5. С. 36-39.
2. Torhashyn O. M. Rishennia mizhnarodnoho komertsiiinoho arbitrazhu: tлумachennia, oznaky, vydy. *Pravove rehuliuвання ekonomiky*. 2005. №5. С. 212-217.
3. Tsirat H. A. Mizhnarodnyi komertsiiinyi arbitrazh: navch. posib. K. : Istyna, 2002. 304 с.

4. Dixon W. Democracy and the peaceful settlement of international conflict. *American Political Science Review*. 1994. Vol. 88, No. 1. P. 14–82.

5. Lookofsky J. M. Transnational Litigation and Commercial Arbitration : A Comparative Analysis of American, European and International Law. N.Y. : Transnational Juris Publications, Inc., Ardsley-on-Hudson, 1992. 782 p.

6. University of Bedfordshire. URL:
https://bapps.beds.ac.uk/sites/studentcourseinfo/Shared%20Documents/BS_CIF_LMCDRAAF+LMCDFAAF_1819.pdf (Last accessed: 02.11.2018).

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ МЕЖДУНАРОДНОГО АРБИТРАЖА В УСЛОВИЯХ
МАГИСТРАТУРА «МЕЖДУНАРОДНОЕ КОММЕРЧЕСКОЕ ПРАВО И РАЗРЕШЕНИЯ
СПОРОВ»**

В ШКОЛЕ ПРАВА УНИВЕРСИТЕТА БЕДФОРДШИР

О.А. Нагорная

Аннотация. Статья посвящена анализу состояния магистерской подготовки будущих специалистов по международному арбитражу в школе права университета Бедфордшир (Великобритания). Основными преимуществами рассматриваемой программы является практический подход, основательная правовая теоретическая подготовка, проблемно-ориентированное обучение, развитие критического мышления, интеллектуальных и исследовательских навыков студентов. Автор статьи отмечает межкультурный и международный характер рассматриваемой программы, что помогает студентам рассматривать юридические аспекты бизнеса в глобальной плоскости. Установлено, что организационно-педагогические основы профессиональной подготовки специалистов международного арбитража в условиях магистратуры «Международное коммерческое право и решение споров» в школе права университета Бедфордшир обеспечивают необходимое теоретическое, практическое и научное основание для построения успешной карьеры в сфере арбитража в частности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, магистерская программа, международный арбитраж, школа права, университет Бедфордшир.

**ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL BASES OF PROFESSIONAL TRAINING OF
INTERNATIONAL ARBITRATION SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF MASTER
PROGRAMME**

“INTERNATIONAL COMMERCIAL AND DISPUTE RESOLUTION LAW”

IN THE UNIVERSITY OF BEDFORDSHIRE LAW SCHOOL

Nahorna Olha

Abstract. The article is devoted to the analysis of the state of Master training of future specialists in international arbitration at the Law School of the University of Bedfordshire (Great Britain). It is proved that Master programme in International Commercial and Dispute Resolution Law is designed for lawyers who are interested in the origins, causes of public and private international conflicts and disputes, as well as in measures which help prevent, manage, and resolve them. This programme contributes to in-depth study of procedural and theoretical issues in this field, with particular emphasis on regulating individual, corporate and public behaviour in the context of international commercial disputes. The main advantages of the analysed programme are: practical approach, thorough legal theoretical training, problem-oriented learning, development of critical thinking, intellectual and research skills of students. Highly experienced teaching staff benefits implementation of the main objectives of the programme. Interdisciplinary approach is provided here through a carefully thought-out curriculum that consists of compulsory and optional courses, what enables future professionals in the field of international arbitration to determine the vector of their future professional activities independently. The author emphasizes intercultural and international nature of the programme, which helps students consider legal aspects of business in the global context. Special attention is paid to assessment of students' educational activities to stimulate their maximum participation in the learning process. The author of the article concludes that organizational and pedagogical bases of professional training of international arbitration

specialists in the conditions of Master programme "International Commercial and Dispute Resolution Law" in the University of Bedfordshire Law School provide necessary theoretical, practical and scientific foundation for successful career in the field of arbitration in particular.

Key words: professional training, Master programme, international arbitration, Law school, University of Bedfordshire.

УДК 159.922.27 (045)

**ВПЛИВ ЧИННИКІВ СІМЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

**Ю.М. НІКІТСЬКА, Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького**

E-mail: nikitska.y@outlook.com

Анотація. У статті узагальнено наукові підходи до класифікації чинників, які впливають на формування підростаючої особистості підлітка у сім'ї; здійснено аналіз ролі соціального мікросередовища сім'ї, обґрунтовано значення внутрішньої і зовнішньої сімейної діяльності під час виховання дитини-підлітка.

Ключові слова: сім'я, особистість, підліток, виховання.

Актуальність (Introduction). Суперечності трансформаційного періоду, який переживає нині суспільство, безперечно ускладнюють процес формування позитивного сімейного середовища для виховання підлітків. Несприятливе сімейне оточення, недоліки у процесі виховання, погіршення внутрішньо-сімейних стосунків призводять до збільшення чисельності підлітків, чия поведінка межує з моральними та правовими нормами. Наукова психолого-педагогічна література майорить поглядами на те, чим є сім'я для дитини, як вона формує її роль як майбутнього батька чи матері. Іноді ці погляди радикально різняться, але варто визнати, що у кожній сім'ї складається власна, індивідуальна виховна система, яка постійно апробується у досвіді, містить низку засобів і методів впливу на дитину, проте не позбавлена прорахунків і серйозних помилок, які покликані нівелювати не лише батьки, а й психологи та соціальні працівники.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури підкреслює важливість дослідження труднощів розвитку сім'ї як цілісного феномену (Б. Г. Ананьєв, Б. Ф. Ломов, С. Д. Максименко, Г. П. Щедровицький та ін.). Особливості сімейної взаємодії і дитячо-батьківських взаємин досліджували М. І. Алексєєва, А. Я. Анцупов, Т. В. Буленко, В. О. Васютинський, З. Г. Кісарчук, В. В. Ковальов та ін.

Мета (Purpose). Метою статті є висвітлення психологічних особливостей низки чинників сімейного середовища, що здійснюють визначальний вплив під час формування особистості підлітка.

Методи (Methods). Для досягнення поставленої мети статті застосовувався теоретичний аналіз наукових досліджень даної проблеми, порівняння результатів досліджень та наукових теорій, систематизація та узагальнення літератури з проблеми дослідження, аналіз практичного досвіду.

Результати (Results). Цілі, принципи та зміст виховання у сім'ї часто мають не сформульований характер, видозмінюються залежно від цілого ряду причин (ціннісних орієнтацій, рівня освіти, загальної та педагогічної культури батьків, їх етнічної приналежності, міри відповідальності за майбутнє дітей тощо) [3]. Чинники, які впливають на формування підростаючої особистості підлітка у сім'ї, спеціалісти умовно поділяють на три групи: соціальне мікросередовище сім'ї; внутрішня і зовнішня сімейна діяльність; сімейне виховання як комплекс цілеспрямованих педагогічних впливів батьків.

За традиційним розподілом сфер сімейних стосунків, на думку С. В. Ковальова, перша